

נכרי שהכה את ישראל

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול: (שמות ב, יא - יב)

(סנהדרין נח, ב) אמר רבי חנינא נכרי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי".

האם המצרי בא על אשת איש

בספר דף על הדף (סנהדרין שם) הביא קושיית ספר מרפסין איגרא (פר' שמות) מנלן שאותו מצרי שהומת על ידי משה התחייב מיתה משום שהכה את ישראל, הלא חז"ל מספרים (ראה רש"י שמות ב, יא) כי אותו "איש מצרי" נתן עיניו בשלומית בת דברי, אשתו של אותו "איש עברי", "ובלילה העמידו והוציאו מביתו, וחזר ונכנס לבית ובא על אשתו, כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר - היה מכהו ורודהו כל היום". א"כ יתכן שאותו איש מצרי התחייב מיתה משום שבא על אשת איש, מעשה שבן נח הוזהר עליו, ואזהרתו זוהי מיתתו, ומנין לנו שמצרי שהכה את ישראל חייב מיתה.

ומביא תירוצו של הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין ז"ל, דישנן שיטות שסוברות (תרומת הדשן ח"א סימן ריט) כי אין כל לאו האוסר על נכרי לבוא על ישראלית, לפי שאין הישראלית נחשבת לאשת עמיתו, ועל כרחק כי אותו איש מצרי נהרג משום ש"מצרי שהכה את ישראל - חייב מיתה".

גוי אסור באשת ישראל

כל דבריו הם מרפסין איגרא, שלכאורה יש גמ' מפורשת שב"נ אסור בא"א ישראלית, דהכי איתא בסנהדרין (נז, ב) וז"ל דקתני סיפא בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל למאי הלכתא ... אלא אמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנערה המאורסה, דלדידהו לית להו דדיינינן להו בדינא דידן, אבל אשת איש בדינא דידהו דיינינן להו והתניא בא על נערה המאורסה נידון בסקילה על אשת איש נידון בחנק, ואי בדינא דידהו סייף הוא, אמר רב נחמן בר יצחק מאי אשת איש דקתני כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה, דלדידהו לית להו דיינינן להו בדינא דידן. דתני רבי חנינא בעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן. ומה שהביא מהתרה"ד לא נמצא שם כלל, וצע"ג. ומש"כ התרה"ד לפרש דברי ר"ת שעו"ם שבא על בת ישראל שמותרת להתחתן לו ולא אמרינן "אחד לבעל ואחד לבעל", דלגבי נכרי לא שייך איסור כמו לגבי בהמה, היינו שלא חל "האיסור לבעול" עליו, אבל בוודאי יש עליו איסור וחיוב מיתה בבעילת א"א ישראלית, וצע"ג. ומש"כ שאינו "אשת עמיתו" ג"כ צ"ע שהרי לא כתיב "אשת עמיתו" בגוי שבעל א"א אלא ביהודי, כדכתיב (ויקרא יח, כ) "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה", והאיסור לגוי הוא "ודבק באשתו" ולא באשת חבירו. (אולי הכוונה שאת יהודי לא מקרי "אשת חבירו").

עוד תירץ בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שמסדר הפסוקים משמע שמשה הרג את המצרי בגלל הכאתו את העברי ולא בגלל שבא על אשתו, שכן לאחר שהתורה מספרת (שמות ב, יא) כי משה ראה איש מצרי מכה איש עברי, נאמר "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי", כלומר בגלל "וירא איש מצרי מכה איש עברי", לכן "ויך את המצרי", ומכאן אמר רבי חנינא "מצרי שהכה את ישראל - חייב מיתה".

עוד הביא בשם הגאון ר' חיים פנחס שיינברג זצ"ל שתירץ שיתכן שאותו איש מצרי התחייב מיתה משום שבא על אשת איש, אך עדיין משה לא יכול היה להורגו על סמך זאת, שהרי מה שמשה ראה וידע בוודאות זה רק שאותו איש מצרי היכה את ישראל, ואולם זה שבא על אשת איש לא ראה וגם לא ידע בוודאות, שהרי גם אותו "איש עברי", בעלה של שולמית בת דברי, רק "הרגיש בדבר", כדברי חז"ל, ולא ראה ממש. וגם בן נח אין לחייבו מיתה אלא א"כ נראה בעליל שעבר את העבירה המחייבתו מיתה, ולא מספיק שכמעט בוודאות עבר. לכן הסיקו חז"ל, שמצרי שהכה את ישראל חייב מיתה, שהרי זה מה שראה משה וידע בוודאות, ולכן זאת הסיבה

היחידה שמשה התיר לעצמו להורגו. (ועי' לקמן שהבאנו דברי המדרש על פי הפירוש של הר"ש יפה שבאמת הרגו בשביל איסור עריות).

האם דווקא ישראל

וכתב הר"ן דמשמע דמדין גזל מיייתנן לה, דמה לי חבל בגופיה מה לי חבל בממונו, ולפ"ז לא שנא כותי לא שנא ישראל שוין בדבר. ועוד דמהיכא ילפינן לה מהמצרי שהכה את איש עברי **שניהם היו ב"נ**. אמנם כתב הר"ן דדוקא ישראל, דאע"ג דעדיין לא קבלו התורה כבר היה להם מצות יתירות על בני נח, [ומציינן למש"כ לעיל, ר"ל מה שהביא (נו, ב) מהמדרש שלאברהם הוסיף א' והיא המילה ותפילת שחרית והם ח', וליצחק הוסיף א' והיא המעשר ותפלת המנחה והם ט', וליעקב הוסיף גיד הנשה ותפלת ערבית והם עשרה.]. ועוד דא"כ למה מנו בכלל הז' מצות שפיכת דמים והיא הריגה, לחשבו מכה חבירו, אלא ודאי דוקא מכה ישראל חייב מיתה ממנו כמו שהרגו מרע"ה.

מחלוקת הרמב"ם ורמב"ן במצות דינים

כידוע נחלקו הרמב"ם והרמב"ן בגדר מצות "דינים" שנצטוו ב"נ. שיטת הרמב"ם (מלכים ט, יד) שבני נח מצווין על הדינים וחייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו. ומסיים הרמב"ם שמפני זה נתחייבו אנשי שכמ מיתה, שהרי שכמ גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו. אך הרמב"ן השיג עליו, דא"כ למה הקפיד יעקב אבינו עליהם, והלא אף הוא היה מחויב להקדים ולזכות להורגם, ואם משום שפחד מיושבי הארץ, למה כעס על בניו, והלא הם זכו ועשו מצוה ובטחו בה' והצילם.

ועוד השיג על הרמב"ם, דמצות דינים אינה רק להושיב דיינים, אלא מצות דינים כוללת את כל הדינים שבין אדם לחבירו, כדיני גנבה ואונאה ועושה, ושכר שכיר, ודיני השומרים, ואונס ומפתה, ואבות נזיקין, **וחובל בחבירו**, ודיני מלוה ולוה, ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל.

[ומדברי הרמב"ן אלו יש לפשוט מה שנסתפק הרמ"א בתשובותיו (סימן י'), האם מצות דינים בבן נח הוא לדון בדינים דידן, או שמחויב כל מלך לחקוק לו חוקים ונמוסים כרצונו ובהם יתנהגו, אבל אין להם שום חלק בדיני התורה. ותלה זאת במה שנחלקו רבי יוחנן ורבי יצחק בסנהדרין (נו, ב) האם מצות דינים נלמדת מן המילה 'אלהים' (בראשית ב, טז) וכדכתיב (שמות כב, ז) ונקרב בעל הבית אל האלהים, דאיירי בבי"ד דידן, ואז י"ל שחייבים לדון בדינינו, או שנלמד מן המילה 'ויצו' (בראשית שם) וכדכתיב (בראשית יח, יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו', שאז י"ל שאין העיקר אלא ש'יצוה' בדינים, ולא דווקא בדינים שלנו. ומדברי הרמב"ן הנ"ל מבואר שנתחייבו לדון בדינים שלנו, שהרי מנה דיני ישראל וכתב שכעין זה נצטוו לדון].

ובשו"ת חת"ס (ח"ו בליקוטים סי' יד) כתב, שלא נחלק הרמב"ם שבני נח חייבים בכל אותם מצוות שבין אדם לחבירו שמנה הרמב"ן, אלא שלהרמב"ם הם נכללים באיסור גזל שנצטוו בו בני נח, ולרמב"ן הם בכלל הדינים.

וחידוש גדול לומר כן, שהרי כשהרמב"ם (סנהדרין ט, ט) מביא שבן נח חייב על הגזל, אינו מונה אלא גזלת ממון ונפשות, כובש שכר שכיר ואכילת פועל בשעת עבודתו, משמע ששאר דיני ישראל לא נכללו.

שיטת הרמב"ן דחובל בכלל הדינים דב"נ

הזכרנו שלפי הרמב"ן ב"נ שייך באיסור חובל, והעיר עליו המנ"ח (מצוה מט) מסוגיא דסנהדרין (הנ"ל) שמשמע שדווקא גוי שהכה ישראל חייב, ולפי הרמב"ן פשוט שה"ה בהכה לב"נ אחר. ובתחילה רצה לחלק בין חובל למכה, דבחובל חייב אפילו אם חבל לב"נ וכדברי הרמב"ן, והסוגיא אמורה בהכאה בעלמא, ובזה חייב דווקא כשהכה ישראל, עי"ש שדחה חילוק זה.

אך חילוק זה נראה אמת, שהרי כתב הרמב"ן שחייב הדינים בבני נח הוא כענין הדינים שנצטוו ישראל, וחייב חובל בחבירו בישראל אינו אלא במוציא דם, ואם כן יש לומר דאף חיוב חובל גבי עכו"ם אינו אלא במוציא דם, ואילו בסנהדרין שנינו נכרי שהכה את ישראל ומשמע אפילו בשלא הוציא דם, וע"כ דהתם איירי במכה ולא בחובל.

איסור מזיק

מדברי הר"ן אלו רצו להוכיח כדברי רבינו יונה למס' אבות (פרק א משנה א), דעל המשנה "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע", כתב רבינו יונה דהיינו בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ, שהתורה בפירושה ניתנה, שאם לא כן אי אפשר למדע ביה, **שהרי כתוב לא תגזול וכל נזיקין בכלל אותו הלאו**, והן הן התורה שהיה קבלת משה בסיני אף על פי שלא נכתבו. וכן מבואר בר"ן שהרי כתב שגם חובל נכלל בלאו דגזל. אבל לענ"ד אין היכרח מכאן ד"ל שלא דגזל של ב"נ כולל יותר, כמו שלא דעריות כולל כמה וכמה לאוין, ואילו אצל ישראל כל ערוה וערוה הוי לאו בפני עצמה. וכן מבואר ברמב"ם (מלכים ט, ט) וז"ל בן נח חייב על הגזל, בין שגזל עכו"ם בין שגזל ישראל, ואחד הגזל או הגונב ממון או גונב נפש, או הכובש שכר שכיר וכיוצא בו, אפילו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה, על הכל הוא חייב, והרי הוא בכלל גזלן, מה שאין כן בישראל.

האם מזיק פסול עדות

כתב הב"ח (חו"מ סימן לד) בשם המרדכי בשם הר"ר יקיר דהמזיק לחבירו במזיד אף על פי שדעתו בשעה שמזיק לשלם לו ההיזק נקרא רשע דחמס, ומביא ראיה מסוף פרק הכונס (ב"ק ס, ב) במעשה דדוד שרצה להדליק גדישים של שעורים כדי לשלם גדישים של עדשים, קרי ליה (יחזקאל לג, טו) חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אלמא דרשע גמור הוא וראוי לפסלו לעדות ולשבועה, והוא הדין חובל בחבירו במזיד.

אבל בספרים של שלמה (ב"ק פרק ו הובא דבריו בהגהת הגרע"א חו"מ צב) כתב "דלא מצינו מזיק ממון חבירו בידיים פסול לעדות". אבל הגרע"א (ב"ק סב, א) העיר עליו מדברי המרדכי, (אלא שלא מצאתי דברי המרדכי בפנים רק מה שהב"ח מביא אותו).

ועי' באמרי ברוך (חו"מ סי' לד) שמביא דברי הר"ן כמקור להנ"ל שגם חובל בחבירו פסול לעדות, ר"ל שהר"ן הרי כתב שחובל נכלל באיסור גזילה, וממילא פסול כמו גזלן.

אבל לענ"ד אין להוכיח כלל מהר"ן, דלא מיבעיא לפי מסקנת הר"ן שב"נ אינו מוזהר על הכאת ב"נ אחר, א"כ ע"כ שאינו נכלל בלאו דגזילה, אלא אפילו לפי הה"א שנכלל ב"גזל" י"ל כנ"ל שאינו אלא לב"נ שאיסור "גזל" שלהם כולל יותר.

מזיק בגרמא

לגבי עיקר חידוש של הב"ח שמזיק פסול עדות, מצינו במאירי (ב"ק נו, א) בשם "גדולי הדורות" חידוש יותר גדול, שכל שנאמר עליו חייב דיני שמים (כגון גרמא בניזקין) פסול הוא לעדות עד שישב, והדברים נראין **שמאחר שהוא חייב להשיב תורת גזלה חלה עליו עד שישב.**

ב"נ נהרג על העוברין

החלקת יואב בקונטרס קבא דקושייתא הק' על הר"ן דאם נאמר שב"נ חייב על הכאת ב"נ חברו, למה לי קרא "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" לרבות הריגת עובר תיפוק ליה משום דהוי חובל באם. זה קושיא יפה אבל הר"ן הרי כבר הק' על זה עוד יותר, דאם חייב על חובל חברו למה לי קרא בכלל שחייב על רציחה, ובאמת הוכיח מכאן שאינו אלא בהכאת יהודי.

ולגבי עיקר הקושיא ראיתי תי' בשם בן הכלי חמדה בספר חמדת ישראל (מפתחות והוספות כ, א) שנ"מ היכא דהוי ברשות, שמצד איסור חובל שהוא מטעם גזל בוודאי שמוטר היכא שהוא ברצון הבעלים, ואילו מצד "דם האדם באדם" לא מועיל רשות.

ובשו"ת מהרש"ם (חו"מ סי' קצז) כתב שאין שום ראיה, דהא משכח"ל הריגת עובר בפנים כשהכניס ידו לרחם, ומציין למהרש"א (סנהדרין נו, ב) בחי' אגדות [וז"ל בן נח נהרג אף על העוברין, בזה אמרתי ליישב בפ' שמות שדקדק הכתוב לאמר ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות, דודאי פרעה לא שאל מהם להרוג הזכרים בידיים, דבן נח מוזהר על שפיכות דמים, ולכך לא אמר כן למילדות המצריות שהוזהרו על שפיכות דמים אפילו בעוברים, אבל למילדות העבריות אמר, שהותר לכם להרוג עובר במעי אמו, וראיתם על האבנים קודם שיצא לאויר העולם אם בן הוא וגו', וכיון שאי אפשר בהם לפטור משפיכות דמים רק בתחילת יציאת הולד קודם שיצא ראשו או רובו הוצרך לתת להם סימנין, כמו שכתוב בפרק קמא דסוטה "וראיתם על האבנים" - סימן גדול מסר להם כו'

יריכותיה מצטננות כו' וכן פניו למעלה כו'. ויש להעיר על דבריו שהרי בסוף אמר למצרים להשליך הילדים ליאור, הרי שלא חש לאיסור רציחה]. וגם מדברי רש"י אין ראייה דהא מבואר ברמב"ם (מלכים י, ו ז"ל עכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג), דאינו חייב אלא כשיעשה חבלה, וכדקיי"ל (סנהדרין פה, ב) גבי מכה אביו דבלא חבלה פטור, א"כ משכח"ל שהכה האשה ולא עשה בה חבלה, וחייב רק על העוברין. אבל יש לתמוה על דבריו דהא מה שע"י הכאה זו יצאו ילדיה אין לך חבלה באשה גדולה מזו. עוד יש להעיר על מש"כ בדעת הרמב"ם שאינו חייב אא"כ חבל בו, שבספר עינים למשפט מדייק הפוך בדברי הרמב"ם, שמש"כ "חבל כל שהוא" היינו אפילו אם לא הוציא דם.

האם היה לבני ישראל דין ב"נ לפני מ"ת

ידועים הם דברי הפרשת דרכים (דרך האתרים - דרוש ראשון) שדן בגדר כלל ישראל לפני מ"ת האם היה להם דין ישראל או דין ב"נ. ועי"ש שרוצה לומר דנחלקו בזה הרמב"ן ובעלי התוס', שהרמב"ן (סוף פרשת אמור) בענין המגדף דכתיב ביה "בתוך בני ישראל", ודרשו בתורת כהנים מלמד שנתגייר, והקשה הרמב"ן דלמאי אצטריך שיתגייר, הא קיימא לן דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כמוהו. (ואמו היתה ישראלית - שלומית בת דברי, ואביו המצרי).

והביא תירוצים של חכמי הצרפתים כי טעם הגירות היה מפני שהיה קודם מתן תורה, והיה משפטו לילך אחר הזכר דבאומות הלך אחר הזכר, וכאשר נולד זה לא מלו אותו כי מצרי היה כדינו, אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונימול. והרמב"ן השיב עליהם ז"ל ואין דעתי כן, כי מעת שבא אברהם בברית היו ישראל ובגוים לא יתחשבו, וכמ"ש בעשו ודילמא ישראל משומד שאני, ומה שאמרו שנתגייר הוא שנכנס לברית מילה וטבילה והרצאת דמים בשעת מתן תורה ככל ישראל כו'.

הרי מבואר שדעת חכמי צרפת הוא שקודם מתן תורה לא יצאו מכלל בני נח להקל, ולפיכך הוצרך להתגייר משום דקיימא לן באומות הלך אחר הזכר, אך הרמב"ן סובר שהאבות יצאו מכלל בני נח אף להקל.

הפר"ד מוסיף ראייה לשיטת הרמב"ן מההיא דפרק המוכר פירות (ק, ב) תנא הלך בה לארכה ולרחבה קנה, דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, ואין ספק שמדין חזקה נגעו בה, והרמב"ם (מכירה פ"א) כתב שאין הגוי קונה בחזקה, ואי אמרת דלא יצאו מכלל בני נח איך קנה אברהם בחזקה.

עוד טען שנחלקו בזה חכמי התלמוד, דבפרק ד' מיתות (נח, ב) אמרינן אמר ר"ח גוי שהכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי, ופרש"י ויך את המצרי משום דהכה את העברי. וא"כ ע"כ ס"ל דיצאו מכלל ב"נ לגמרי, דהא פשיטא דב"נ המכה לב"נ חבירו אינו חייב מיתה, ואם איתא דלא יצאו מכלל ב"נ כי אם להחמיר, איך הותר למשה רבינו להרוג את המצרי, כיון שכפי דיני ב"נ לא היה חייב מיתה, אלא ודאי דסבירא ליה לתלמודא דידן דיצאו מכלל ב"נ לגמרי אפילו להקל.

וכבר הבאנו דברי הר"ן שבאמת היה צד שגם ב"נ שהכה ב"נ חייב מיתה, ואפילו לפי המסקנא שלו שרק אם הכה ישראל חייב מיתה, אבל עכ"פ מבואר בדבריו שלא היה להם דין ישראל, אלא די בזה שהיו חייבים במצוות יתרות.

עוד הביא שם הפר"ד מש"כ במדרש (שמו"ר פרשה א, כט) ז"ל כיון שידע הנוגש שהרגיש בו החזירו לעבודת פרך והיה מכה אותו ומבקש להורגו כו', אמר משה, ודאי זה חייב מיתה כמו שכתוב "ומכה אדם יומת", ולא עוד אלא שבא על אשתו של דתן על כך חייב הריגה, שנא' (שם ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת, והיינו דכתיב ויפן כה וכה וגו', ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. וכתב שם מהר"ש יפה שלולא זה מפני מה שהיה מלקהו ומרדהו לא היה לו משפט מות, ומש"כ הרא"ם על דברי רש"י שכתב "ומלקהו ומרדהו" ואפ"ה קטליה, דא"ר חנינא גוי שהכה את ישראל חייב מיתה, אפשר דחולק מדרש זה עלה, וס"ל דהיינו בתר מתן תורה שנבדלו ישראל לשבחה, אבל מתחלה כולו בני נח חשיבי וליכא מיתה אלא לשופך דם האדם. הרי דס"ל (כתב הפר"ד) למדרש, דלא יצאו מכלל ב"נ לגמרי להקל. ובעיקר דברי המדרש צ"ע במש"כ שהרגו מטעם "ומכה אדם יומת", שהרי לא כתוב שהרג את ישראל אלא "ומבקש להורגו", ולמה לא כתוב שהרגו מטעם רודף.

מי היה בעל של שלומית בת דברי

[דרך אגב יש חידוש במדרש זה שהעברי המוכה היה דתן, וכן מבואר בילקוט ראובני (בשם ספר שלשלת הקבלה) וז"ל וילך העברי לביתו לגרש את אשתו שנטמאה מן המצרי ותברח האשה ותגד לאבירם אחי של האשה, ויהיה בבוקר שב משה שנית ומצא דתן ואבירם נצים על זה הגט ויצא עליהם והשיבו לו הלהגני אתה אומר וכו'. ויש להעיר אמש"כ שרצה דתן לגרש את אשתו משום דנטמאת מהמצרי, הרי לפי מהרי"ק הא דאומרת מותר אסורה לבעלה אינו אלא משום דכתיב "ומעלה מעל באשה", דיש כאן שינוי, אבל בחושבת שזה בעלה אינה נאסרת, וכאן הרי מבואר במדרש שהיא חשבה שהמצרי הוא בעלה עי"ש. אלא שאמרו לי שספר שלשלת הקבלה אינו מוסמך, וכ"כ החיד"א (שם הגדולים מע' מ אות כט) וז"ל מקובלני מרבנן קדישי דקני שער שקבלו מרבואתייהו דאין לסמוך על דברי שלשלת הקבלה כי דברים עתיקים מקונטרסים שונים אשר מצא וסמך עליהם ויש מהם מוטעים ולא חקר אם הם אמיתיים, והביא שבעל "מצרף לחכמה הטיח דברים על שלשלת הקבלה.

ושוב ראיתי בילקוט שמעוני (רמז קסב) כעין זה וז"ל ויצא אל אחיו וירא בסבלותם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויהי כראות האיש המוכה את משה וינס אליו לעזרה כי האיש משה נכבד וגדול בבית פרעה, ויאמר אליו בי אדוני האיש המצרי הזה בא הלילה אל ביתי ויאסרני ואל אשתי בא לפני ועתה מבקש את נפשי לקחתה, ויהי כשמוע משה הדבר הרע הזה ויחר אפו מאד וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול ויצל את העברי מיד מכהו, וילך משה וישב בית המלך והאיש עברי שב לביתו, ויהי כשוב האיש הביתה ואמר לגרש את אשתו כי לא נכון לבית יעקב לבוא אל אשתו אחרי אשר הוטמאה, ותלך האשה ותגד לאחיה ויבקש אחי האשה להרגו וינס אל ביתו וימלט. ולפי"ז מיושב דברי מהרי"ק דכאן כתוב "כי לא נכון לבא על אשתו וכו'", ולא כתוב שהיא נאסרה עליו. אמנם בפירוש זית רענן מבואר שהבין שהיה חייב לגרשה, שכתב שהבעל חשב שנבעלה ברצון ולכן רצה לגרשה].

עוד כתוב בשמ"ר (פרשה ד סימן א) וז"ל נקי כפים זה משה, אשר לא נשא לשוא נפשו של מצרי שלא הרג את המצרי עד שעמד עליו בדין, וראה שחייב מיתה והרגו. וכתב שם מהר"ש יפה כי לא הרגו על מה שהיה מכה את העברי לבד אלא על ענינים נסתרים וכו', שראה את המלאכים ונמלך בהם, והיינו שהודיעוהו מה שבא על אשתו, ולכן אמרו שעמד עליו בדין וראה שחייב מיתה והרגו כו', דס"ל שלא היה חייב מיתה על הכאת העברי כי לא הכהו מכת מות. ואע"ג דאמרינן דנתחייב מיתה משום דסוטר לועו של ישראל חייב מיתה, [לא כתוב הסוטר לועו של ישראל חייב מיתה, אלא נכרי שהכה את ישראל חייב מיתה, והסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכניה, שנאמר מוקש אדם ילע קדש], ס"ל דאכתי לא הווי רק ב"נ, הרי דס"ל דלדעת המדרש לא יצאו מכלל בני נח לגמרי.

חיוב מיתה

ממשיך הר"ן שהרמב"ם (מלכים י, ו) כתב דאין בחיוב מיתה זו ובחיוב מיתה שאמרו בכותי העוסק בתורה ובחיוב מיתה בכותי ששבת, אלא שמודיעין אותו שהוא חייב מיתה, ומכולן עונשין אותו אם יעשה אבל אינו נהרג עליהם. וז"ל הרמב"ם מפי הקבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד, ואין נהרגין עליהן, ועכו"ם שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג. והעיר הר"ן שפשטא דגמרא לא משמע הכי, מדאמרינן גבי כותי העוסק בתורה וליחשבה גבי ז' מצות דמשמע דמעיקר מצוה היא. ועוד מדאפקה מגזל או מנערה המאורסה שהם חייבי מיתות ממש.

בעיקר דברי הרמב"ם כתב הכס"מ שראיית הרמב"ם מדשקלינן וטרינן באלו הן הגולין אם גר תושב שהרג את ישראל גולה או נהרג, ואם איתא לשקול וליטרי בחובל בישראל, אלא ודאי אף על פי שחייב מיתה אינו נהרג, וקרא דויפן כה וכה אסמכתא בעלמא הוא.

"וירא כי אין איש"

על פי דברי הרמב"ם אלה יש ליישב מה שמקשים המפרשים, דהנה איתא במדרש (הובא ברש"י) עה"פ "וירא כי אין איש" - ראה שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, ולפיכך ויך את המצרי, ע"כ. והק' הרא"ם ומהר"ש יפה דמשמע שאם היה איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר לא היה הורגו, והיכן מצינו במחוייבי מיתה בידי אדם שלא נהרגם בשביל העתיד, דלמא נפיק מניהו זרעא מעלייא.

ותירצו, דודאי במחוייבי מיתה בידי אדם אין אנו אחראים לתור ולדרוש זרעם הבא אחריהם אם הוא צדיק או רשע, אבל במחוייבי מיתה בידי שמים אם ידעינן דנפיק מיניה זרעא מעלייא אינו נהרג, ואם הדבר ברור כשמש דלא נפיק מיניה זרע כשר הרשות נתונה ב"ד והורגין אותו. ואותו המצרי לא היה חייב מיתה בידי אדם, דאע"ג דאמרינן בגמרא גוי שהכה את ישראל חייב מיתה, היינו בידי שמים לא בידי אדם, וכמו שכתב הרמב"ם (הנ"ל). ועדיין צ"ע אם מחוייב מיתה בידי שמים מי התיר לנו להורגו, ה"שמים" יעשו את שלו.

למה אינו נמנית במצוות של ב"נ

ובספר פרשת דרכים (דרוש עשירי) הק' שאפילו תימא דמה שאמר ר' חנינא גוי שהכה את ישראל חייב מיתה, דהיינו לומר דחייב מיתה בידי שמים ולא בידי אדם, מכל מקום קשה לחשביה גבי שבע מצות שנצטוו בני נח.

ואין לומר דלא חשיב אלא מצות דבן נח נהרג עליהם, שהרי בגמרא פריך לריש לקיש דאמר גוי ששבת חייב מיתה שנאמר ויום ולילה לא ישבותו, ולחשביה גבי שבע מצות, ומשני כי קא חשב שב ואל תעשה, קום עשה לא קא חשב. והנה הרמב"ם כשהביא דין זה דגוי ששבת כתב, דומיא דגוי שהכה, דאינו נהרג אף שהוא חייב מיתה. וכן גבי גוי שעוסק בתורה דחייב מיתה פריך בגמ' ולחשביה גבי שבע מצות, ומשני מאן דאמר מורשה מיגזל קא גזל, מאן דאמר מאורסה דינו כנערה המאורסה, וגם בזה כתב הרמב"ם שאינו נהרג אף שהוא חייב מיתה.

ותי' הפר"ד על פי מש"כ הכס"מ דמה שהקשו בגמרא ולחשביה, היינו לומר דלחשביה לענין איסורא ולא לענין קטלא. אבל א"כ גבי גוי שהכה את ישראל, אמאי לא הקשו בגמרא ולחשביה לענין איסורא. אלא דבשלמא גבי גוי ששבת וגוי שעוסק בתורה יש חידוש לענין איסור, דאי לאו דשמעינן לה ה"א דליכא שום איסור כלל, אבל בגוי המכה את ישראל לא הוצרך התנא לאשמועינן דאיכא איסורא, דמהיכא תיתי דמותר, וכל עצמו של ר' חנינא לא אתא אלא לאשמועינן דמשום איסור זה חייב מיתה לשמים, מדהרגו משה משום דראה שאין שום אדם עתיד לצאת ממנו שיתגייר, ואם לא היה חייב מיתה לשמים, משום איסורא בעלמא לא היה משה הורגו, אבל לענין דינא לא נפקא לן מידי כיון דפשיטא דאיכא איסורא.